

EUDALD SERRA GÜELL (1911-2002)*

Eudald Serra, escultor, viatger, museòleg, antropòleg. I també, infinitament curiós, apassionat, infatigable.

Home de profundes arrels mediterrànies, la seva gran curiositat, no obstant això, el portà a romandre 13 anys al Japó, ja que a l'anar-hi per primer cop, seduït per una civilització i sensibilitat tan rica i distinta alhora del que fins aleshores coneixia, el féu decidir a quedar-s'hi per una temporada. L'atzar –les guerres i llurs conseqüències fonamentalment– volgué que hi restés tretze anys, compartint la seva vida amb la seva esposa Edmonde Iba Bougeot, d'origen franco-japonès i la seva petita filla Isabel.

Nascut l'any de l'Almanach dels Noucentistes, el 1911, va travessar tot el segle xx i fins conegué el XXI, sempre en actiu.

Per bé que des de l'Acadèmia de Belles Arts pot semblar que estem obligats a recordar-lo com artista i sobretot com a escultor, deixeble i després bon amic d'Ángel Ferrant, de qui Serra reconegué sempre que fou qui «va obrir-li els ulls», és obvi que atesa la seva personalitat tan plural, no ens podem referir a ell només exclusivament com a escultor.

* Fotografia de Guillermo Vidal-Quadras.

Tanmateix, és clar, és moment de recordar la seva participació l'any 1935 en l'exposició organitzada pel grup ADLAN (Amics de l'Art Nou) per donar suport a tres joves artistes, que tingué lloc a les Galeries Catalònia: Serra conjuntament amb Ramon Marinello i Jaume Sans hi denunciaven l'art sense continguts i s'acostaven a l'avantguarda.

Ara bé, aquell mateix any 1935 havia de ser decisiu per a Serra en la seva trajectòria, ja no només professional, sinó personal: L'esmentat viatge al Japó, amb només 24 anys, que va fer amb un grup d'estudiants de la Universitat de Barcelona, havia de descobrir-li tot un món que havia d'enriquir en gran manera el que fins aleshores havia estat el seu.

Al Japó exercí la docència, s'endinsà en la ceràmica, va fer escultura, però per damunt de tot, *hi va aprendre a mirar d'una altra manera*. Allà, de l'avantguardisme occidental de Serra –i hauríem de dir de Calder, Arp, Ernst, Ferrant o Cristòfol–, arribà a la tradició gràcies al contacte, o més ben dit, a la immersió en la vida quotidiana del Japó. Aquest fou un fet essencial en la seva vida i en la seva obra, tal com devia intuir Angel Ferrant en una amical carta escrita des de Madrid en saber que el seu deixeble un cop arribat al seu destí havia decidit quedar-s'hi per un temps:

«Me das envidia. A pesar de lo dura que te ha de ser la vida en las condiciones en que te encuentras. Luego, cuando pase el tiempo, los peores ratos serán los que recordarás con más gusto. Creo que puedes sacar a tu decisión un gran partido. Todo, seguramente, se puede traducir en obra interesante. Que no decaiga un momento tu espíritu andariego, que vale por una fortuna envidiable. Aprovechalo penetrando bien en cuanto veas y recogiendo todas las impresiones como puedas, escribe, dibuja, estudia, lucha y no te canses nunca de nada de esto. Es mucho lo que se puede hacer dispuesto como estás a enriquecer tu vida. Cuando no se tienen apetencias no se sale de la miseria aunque se llegue a millonario.» Serra ho devia entendre car ho practicà i veritablement visqué un gran canvi.

El món que retrobà, però, el 1948 al seu retorn a Barcelona era molt diferent del que havia deixat. No cal repetir ara un cop més quina fou la situació tràgica de la postguerra. No obstant això, el seu tremp el portà a formar part del grup de la Escuela de Altamira i fins a guanyar el Premi d'Escultura de la I Bienal Hispanoamericana d'Art del 1951.

Dedicat a la docència des del 1953 –Escola d'Arts i Oficis, Escola Superior de Belles Arts, Escola Massana– arribà un moment en què l'abandonà perquè s'estimà més viatjar, conèixer, omplir-se. El viatger havia superat el docent.

De fet, la vida de Serra va ser un viatge constant i no només metafòricament parlant. Un camí fonamental en la seva vida fou el viatge d'interès antropològic, o potser fóra millor dir, simplement, el viatge. Mai no un viatge fàcil i còmode, sinó un viatge de treball, d'interpretació del lloc i l'entorn visitat, i encara més, de convivència amb la població autòctona i la cultura de l'indret.

Aquesta és la gran diferència, el tret característic de l'escultor Serra: els seus avui tan singulars retrats dels habitants dels nombrosos països que visità al llarg dels anys, són molt més que una mera escultura decorativa. En aquells caps i aquells rostres el Serra escultor-Serra antropòleg aplegava tota una cultura, tot un fer.

Una de les especialitats dels escultors, una de les funcions de l'escultura des de les cultures més antigues és el retrat. Els escultors són capaços de perpetuar la memòria dels homes –emperadors, faraons...– mitjançant el modelat o talla dels seus caps. Tanmateix, Serra, al contrari, a través d'un home retrata un poble.

I és que el viatger és inseparable de l'escultor i aquest de l'antropòleg i del museòleg. Perquè l'altra vessant de Serra indestruïble de tot el dit fins ara és la seva gestió, així mateix clau, en el terreny del patrimoni etnogràfic.

Pel seu coneixement i interès per les cultures d'altres continents ben allunyades del món occidental, esdevingué responsable en bona part de les col·leccions del Museu Etnològic de Barcelona –a la façana de l'edifici del qual s'hi pot veure un relleu ceràmic obra de Serra. Això volia dir que conjuntament amb el seu director, August Panyella, i sovint amb el col·leccionista Albert Folch Rusiñol, des del 1952 feren campanyes continuades des del Marroc a la Índia, Etiòpia, Japó, Tailàndia, Indonèsia, Corea, Afganistan, Vietnam, Nepal, Iran, Perú, Guatemala, Nicaragua, Panamà, Mèxic, Austràlia, Nova Guinea, Estats Units..., fins l'any 1984 que feren la darrera a Filipines. Serra aleshores tenia 73 anys i, com havia apuntat en alguna ocasió, llavors recuperà plenament l'escultura com a manifestació plàstica autòctona, al marge de l'interès antropològic. Els anys 60 i 70 les expedicions havien estat una darrera l'altra, fins i tot més d'una cada any. Per això abandonà la docència car tot plegat era incompatible, però Serra sabia molt bé el perquè de la seva opció.

Tot plegat ens parla d'uns museus en formació, d'una ciutat, Barcelona, oberta a totes les cultures, d'una administració de la cultura més flexible –per estrany que avui pugui semblar-nos–, on persones com Serra podien fer sentir la seva veu i eren profundament respectades. No es pot oblidar que el nostre Museu Etnològic actualment és el que és gràcies en bona part a la tasca de Serra.

De la mateixa manera, l'actual Fundació Folch, una de les millors d'allò que tantes vegades s'anomena alegrement «art primitiu», la primera de l'estat espanyol, és fruit de la seva tasca duta a terme conjuntament amb Albert Folch, a qui va conèixer a través d'August Panyella. Conservador responsable de les seves col·leccions, producte també de llunyanes expedicions plenes de grans aventures, que avui, traspassat el seu fundador, estan generosament obertes al gran públic.

Aquests fets corresponen a un moment no especialment esplendorós del qual, però, saberen treure'n profit i feren que tot això fos possible, portats per l'afany de coneixement i de possibilitar aquest a d'altres.

Aquest mateix fet explica igualment l'interès de Serra per la ceràmica, l'art més antic, l'art útil més antic, que Serra descobrí al Japó al costat del gran mestre Shoji Hamada. No només la seva obra, sinó també el seu interès per tota mena d'objectes i estris artesanals i populars que recollia de tot arreu, influïren en Serra que sempre considerà que la funció ennoblia l'art. Després, als primers anys cinquanta, a Gallifa, al costat de Llorens Artigas, segueix gaudint de la ceràmica i se sorprèn de tot allò que imprevisiblement els ofereix el procés de realització i en especial la màgia del forn, on la peça sortida de mans de l'artista resta a mercè de l'acció del foc. Tan apassionat per l'escultura com per la ceràmica, sovint ambdues coincideixen en la seva expressió artística. La conjunció entre la bellesa i la utilitat, tan fonamental per a Serra, té també sens dubte un lligam estret amb el món japonès i el seu interès per tota mena de cultures. Serra, doncs, concep l'art (i la vida) des d'una «militància» activa i, en definitiva, força allunyada d'allò que s'entén per treball intel·lectual i, per contra, necessita el contacte i l'anàlisi directa, d'on brolla l'emoció personal que experimenta davant de tot allò que li interessa.

Valent, apassionat i entusiasta, és per aquest motiu que s'allunya de l'avantguarda intel·lectualitzada i és capaç de sentir, experimentar i viure descobrint les coses de primera mà, sense intermediaris, gaudint d'allò que té més a prop, tenint sempre present no allò que ja ha fet seu, sinó tot allò que li resta per descobrir. Sense complexes es mostra aleshores tal com és realment i mostra el seu fer, una manera pròpia, més enllà de programes establerts.

Allunyat, per tant, de dogmes, de lleis assumides més o menys inconscientment i/o culturalment, Serra lluità per ser un home lliure, capaç de deixar-se sorprendre, de deixar-se impressionar, de permetre's capgirar la seva apreciació i valoració de l'entorn a mesura que coneixia més coses. En definitiva, va saber desprendre's del bagatge sempre coercitiu de la cultura rebuda, per poder mirar-se el món i concebre i realitzar la seva obra artística des d'una perspectiva molt més àmplia.

El viatger Serra va aprendre a mirar arreu a través dels seus ulls i es modelà a si mateix de tal manera que li permeté modelar també la seva escultura amb un segell tan característic que avui ens el fa inconfusible.

PILAR VÉLEZ